

BOHUSLÄN

Munkedals- bygd

Nr 1

1991

Årg. 22

MUNKEDALS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Foto: Carl Victorin, Hjerpås

GAMLA BRUKSOMRÅDET

med kolboden, gjuteriet och kvarnen

När det var fattiggård på Skaveröd

Utdrag ur Foss sockens kommunalnämnds protokoll 1876-1885. Avsnitten belyser sockenpolitiska omständigheter och i någon mån även hur den tidens socialvård fungerade. Vi återger paragraferna okommenterade.

15/7 1876

- §6 Nämnden beslöt att uppskjuta diskussionen om uppköpet af 9/80 mantal Skaveröd till fattiggård samt att de ledamöter som icke hade besett den skulle så göra om onsdag morgon d. 19 dennes, då sammanträde eger rum sedermera.

19/7 1876

- §8 Den från sista sammanträdet uppskjutna diskussionen rörande köpet af 9/80 mtl Skaveröd till fattiggård fortsattes, och upprepade ordföranden sitt anförande, nemligen att han i samråd med ordföranden i Stämman Herr Löjtnant P. Laurell hade inköpt Skaveröd för Kr 4060:-, men att nämnden icke kunde rådfrågas till följe af samma anbud från en enskild person, som fordrade omedelbar behandling, då säljaren ville undvika den executiva auktion, som skulle ega rum om några dagar. Stämman hade visserligen åt nämnden uppdragit att köpa en fattiggård, hvilket fördes till protokoll, men de närvarande vid Stämman hade uttryckt sitt företräde af en liten gård och var Skaveröd påpekad såsom en lämplig därför. Under sådana förhållanden hade ordföranden ansett sig handla i kommunens intresse att inköpa Skaveröd oberoende af nämndens utlåtande, då tiden icke tillät att erhålla något sådant, och begärde han på dessa grunder att Nämnden skulle godkänna köpet. Ehuru priset icke ansågs för dyrt, så var likaväl meningarna angående lämpligheten deraf såsom fattiggård delade och nämnden på yrkande av ordföranden skred till omröstning, då ledamoten Herr G.A. Schiller, Fahleby, föreslog att saken skulle hänskjutas till Kommunalstämman och blef detta nämndens enhälliga beslut.

19/9 1876

- §4 Nämnden beslöt att ingå till Kommunalstämman med anhållan att taga i övervägande att dels Stämmobeslut af den 29 mars detta år så förändrades att i stället för att inom kommunen utlåna 1475 kronor dessa medel böra placeras i den för kommunen köpta fattiggården.
- §5 Som Nämnden hade sig bekant att manbyggnaden i den inköpta fattiggården Skaveröd behöfde omtäckas, så uppdrogs verkställigheten och tillsynen häraf åt ledamöterna J. Jonsson i Hoga, Johannes Abrahamsson i Hult och Gustaf Siverson i Åhlveden.

18/10 1876

- §5 Nämnden beslöt at en begäran skulle framställas till ordföranden i Stämman att snarast möjligt söka erhålla Kommunalstämmans beslut rörande handhafvandet af den inköpta fattiggården Skafveröd, som för närvarande saknas.
- §7 Nämnden uppdrog åt ledamöterna Herr L. Zetterström, Gustaf Siversson i Åhlveden, O.N. Lundbom i Berg och Aug. Olsson i Lilla Foss att hålla Husesyn på Skafveröd och inlemna protokoll deröfver till Kommunalnämnden.

22/11 1876

- §8 Beloppet af Torps Sägverks räkning Kr 80:- för virke till fattiggården Skafveröd betaltes till ledamoten Johannes Jonsson i Hoga för att tillställas detsamma.
- §9 Munkedals Handelsbods räkning Kr 15:79 för spik till fattiggården Skafveröd betaltes till ledamoten Gustaf Siversson i Åhlveden.

16/1 1877

- §9 Åt ledamoten Gustaf Siversson i Åhlveden betaltes Kr 6:- enligt räkning, utgörande reseomkostnader för ombesörjandet i och för köpet af fattiggården Skafveröd.

22/1 1877

- §4 Nämnden godkände följande räkningar för fattiggården Skafveröd.
Munkedals Handelsbod	Kr 4:50
Munkedals fabrik	<u>Kr 6.50</u>
	Kr 11:-

2/3 1877

- §4 Åt Aug. E. Nilsson i Skafveröd betaltes Kr 150:- att afgå i köpet af fattiggården Skafveröd.

14/4 1877

- §14 Ordföranden uppläste uppgörelsen med Aug. Edv. Nilsson rörande köpet af fattiggården Skafveröd, som godkändes.

20/4 1877

- §4 v Ordföranden Herr L. Zettersten inlemnade 2 månaders hyra för ett rum på Skafveröd
	Kr 4:-
för gammalt virke efter reparation	<u>Kr 1:-</u>
	Kr 5:-
- som godkändes och betaltes.

21/7 1877

- §2 Vice Ordföranden Herr Zettersten inlemnade en räkning å Kr 12:75 för en kamin på Skafveröd som betaltes.

20/10 1878

- §7 Ledamoten Gustaf Siversson i Åhlveden företedde räkning för brandredskap, belöpande sig till Kr 5:- för fattiggården Skafveröd, som godkändes och betaltes.

13/4 1878

- §4 Ledamoten Gustaf Siversson i Åhlveden inlemnade brandbref i Tunge Härads Brandstodsbolag å husen i Skafveröd belöpande sig till Kr 3570:- och betaltes till honom lösen derå med Kr 1:93.

- §9 v Ordf Herr Zettersten lemnade Kr 8:- såsom hyra för 4 månaders för 1 rum på Skafveröd och Kr 2:- för diverse skräp från smedjan. För papp, spik och spänning för 1 rum betaltes till honom Kr 4:-.

12/2 1879

- §6 Handlande Lindboms räkning för Skafveröd å 10,33 godkändes till betalning.

15/7 1879

MARTA MAGNUSDOTTER

- §12 För flyttning af Marta Magnusdotter från Saltkällan till Skafveröd betaltes till ledamoten Olaus Svensson Kr 4:-. Till samma Marta Magnusdotter beviljades för vartalet 12:- kr och beslöts att hon jemte barn skulle införas som ordinarie hjon på 4:e distriktets lista över understödstagare.

(Marta fick med sig fyra barn till Sk. Äldsta flickan Anna "bortackorderades till Magnus Johansson under Saltkällan för 15 kr för halfåret")

15/10 1879

- §11 Munkedals räkning å papp till Skafveröd å Kr 4,48 godkändes.

17/7 1880

- §2 Herr Lindstedt och Johannes Andersson i Stale utsågos, att hafva tillsyn öfver fattiggården Skafveröd och öfvervaka, att den till såväl hus som jord skötes enligt kontrakt med arrendatorn och väl vårdas samt i motsatt fall göra anmälan därom till nämnden.

17/7 1880

JOHANNA CHRISTINA EK

- §14 Johanna Christina Ek begärde att nämnden skulle låta uppföra hägnad i skillnaden mellan fattiggården Skafveröd och hennes hemmans utegor, men nämnden ansåg sig icke behöfva vidtaga någon åtgärd härmed, då fattiggården för närvarande är utarrenderad.

13/1 1883

- §3 Som antagligt arrendeanbud vid den till idag utlysta auktion å fattiggården Skafveröd ej gjordes, så uppdrog nämnden åt dess ledamöter Gustaf Siversson i Åleveden och Adolf Dahlqvist i Möe att i samråd med ordföranden utarrendera nämnda fattiggård.
- §4 Nämnden utsåg Gustaf Siversson i Åleveden och Adolf Dahlqvist i Möe att hafva tillsyn öfver fattiggården Skafveröd och öfvervaka, att den till såväl hus som jord skötes enligt kontrakt med arrendatorn och väl vårdas samt i motsatt fall göra anmälan derom till nämnden.

13/4 1883

AUGUST OLSSON

- §2 Ordföranden anmälde, att fattiggården Skafveröd blifvit, enligt nämndens beslut i §3 af protokollet den 13 januari, utarrenderad till August Olsson i Skafveröd på 5 års tid med årligt arrende af 250 kronor, hvilket godkändes.
- 13/4 1883
- §13 Åt Gustaf Siversson i Åleveden och O. Dahlqvist i Möe uppdrogs, att förätta syn å fattiggården Skafveröd.

15/1 1885

- §18 För att tillse, att fattiggården Skafveröd vårdas och skötes af arrendatorn i enlighet med honom upprättade kontrakt utsågs A. Dumky i stället för A. Dahlqvist, som utgår ur nämnden.

16/7 1885

- §6 Enkan Maja Kajsa Roll med 5 små barn, som ankommit från Norge, der mannen aflidit, begärde att erhålla husrum och understöd. Nämnden anvisade henne bostad i Skafveröd och beviljade henne för detta kvartal Kr 25:-, hvilket belopp lemnades till hr Dumky, som anmodades att föranstalta om sängkläder m.m. åt henne.

16/7 1885

- §7 Herr Dumky och G. Siversson i Åleveden uppdrogos att föranstalta om flyttningen af Anders Anderssons u Skafveröd sjuka hustru till annan bättre bostad och att reparera de rum i fattiggården Skafveröd, som bebos af fattiga.

SPECIALRABATT TILL NYBYGGARE

Utför alla slags målningsarbeten!

*Spannmål, Fodervaror,
Gödning, Kalk,
Torvmull*

LILLA FOSS KVARN
(BENGT WALLSTRÖM)
455 00 MUNKEDAL Tel: 0524/104 58

Gullmarsdraken

I Smörkullen i Skredsviks socken växte där ut en drake, som lade sig tvärs över fjorden över till Fosslandet, så att det inte gick att komma fram. Man utrustade tre fartyg med livdömda straffångar ombord och med liar i botten. Först lade de ut en massa tomma tunnor i sjön, så att ormen skulle få något att slåss med, och sedan seglade skeppen för fulla segel in genom jorden och skar av ormen på tre ställen. Innanmätet flöt i land vid Gôrvik, som därav fått sitt namn. Ett revben förvarades förr i Skredsviks kyrka efter ormen, och själv har jag ägt en ryggkota av den, och den var så stor, att den använts som huggkubbe att hacka granris på.

Skredsvik E.P.

Vid Skree skrub, en stor klyfta i berget, fanns det en stor drake. Han växte och växte och till slut växte han över Gullmarsfjorden. Han var så stor, så han drog till sej boskap från ängarna med bara andedräkten. Ingen kunde komma in genom fjorden, och folket visste inte, hur de skulle bära sig åt, för han blev värre och värre. Då var det några fångar, som fick löfte, att de skulle bli fria, om de kunde döda honom. De gjorde sej en stor, kraftig båt och satte fullt med långa knivar i botten på den. Och så en dag, när de hade riktigt god vind, seglade de med full fart in genom fjorden och seglade över draken och skar sönder honom.

Tossene O.H.

Det är denna sägen som inspirerat krafter i Munkedals kommun till de nu aktuella planerna på en skulptur föreställande en jättedrake med tänkt placering på Munkedals torg. Prästerskapet i pastoratet har dock motsatt sig det hela. Det anses från det hållet att draken är en onskans symbol och olämplig att pryda denna kommunens centrala plats. Än så länge är inte heller den ekonomiska sidan av saken ordnad.

Gynna våra
annonsörer,
de gynnar oss

December 1990

Första skyltsöndagen, 2 dec 1990, anordnade Hembygdsföreningen en julbasar i muséet. Utställare var Gunilla Karlsson halmarbeten, Thord Hagberg stramaljalster och Karl-Gösta Bjurström träslöjd. Särskild uppmärksamhet tilldrog sig Bjurströms gungstol av almträ tillverkad i amerikansk stil.

Dansen kring granen leddes av Anki Savik och hon understöddes musikaliskt av dragspelarna Bertil Johansson och Helge i Torp. En tomte fanns också som delade ut gottepåsar till barnen. Därefter vidtog underhållning av **Leif Karlsson** från Hallinden, välkänd dragspelare och sångare.

Andra skyltsöndagen, 9 dec, deltog föreningen med lotteristånd vid den stora julmarknaden på Munkedals torg. Föreningens representanter var Gunilla Karlsson, Elvy Andersson, Gunborg Bjurström, Margaretha Bruzelius och Soini Lundgren. Huvudman för marknaden var kommunens fritidsförvaltning.

Följande vecka firade handarbetsgruppen lucia med en liten intern fest i muséet. Lilla Linda var lucia och hon åtföljdes i tåget av tärnor, nissar och sångare. Ivan Carlsson från Dingle stod för den musikaliska bakgrunden. Med detta möte avslutades föreningens verksamhet 1990.

Y.C.

Den förlorade silverskeden

Det var en gång på ett ställe som det hände sig att en silversked kom bort. Då de ej kunde hitta igen den, så började de tro, att den var stulen och beskyllde pigan på gården för att ha gjort detta. Och den, som var svårast till att göra detta, var dottern i huset. Men så dog denna dottern och en tid därefter, så flyttade den drängen, som hade vart där, och de fick en ny dräng på gården.

Första kvällen som denne var där, så var han nere i ladugården, och då fick han se en vit skepnad, som gick omkring därnere. Detta fortsatte varenda kväll, så att till slut vågade drängen knappast att gå ner i ladugården. Han rådfrågade sig hos några, som sade till honom, att nästa gång som han fick se spöket, skulle han säga till det: "Alla goda andar prisa Herren, och vad vill du mig?" Det sade han också, och då talade anden om, att hon var den döda dottern, och att pigan var oskyldig till stölden, ty skeden hade fallit ner i en springa vid köksspisens, och nu ville hon att drängen skulle omtala detta, och få ställt till rätta dessa sakerna. Detta gjorde också drängen och sedan såg han aldrig till några spöken nere i ladugården. Att den förste drängen ej såg henne, berodde på att det ej är alla personer, som kan se spöken.

Hede A.O.

Vita Huset

månd-fred	10-18
lördag	10-14
söndag	12-16

0524/103 20

SKATTKAMMAREN
i Munkedal AB
ALLT FÖR BABY

Munkeland 0524/113 63

Maylee of Sweden

Postordermytt

Munkeland 0524/103 20

PLUS MÅNGA ANDRA KÄNDA MÄRKEN
HITTAR NI HOS OSS.

ALLTID TILL LÅGPRIS FÖRSTÅS!

HAMBURGSUNDS

===== **SKOR**

HAMBURGSUND • HUNNEBOSTRAND • MUNKELAND

Notiser om von Böhnen och Nordberg

I slutet av 1700-talet bodde en kapten von Böhnen på Torp i Håby. De gamla kallade honom kapten "Bön". Han var mycket rik och på samma gång övermodig. De har sagt, att han tog pappersdalar med sig som toalettpapper på avträdet.

En gång var han ute på Kärnsjön och fiskade. Därvid kastade han sin ring i vattnet och sa, att lika omöjligt som det var att få igen den ringen, lika omöjligt var det för honom att bli fattig. Men ringen kom igen. De fann den i en gädda. Och Böhnen blev så fattig, att han dog av svält. Han fick lämna gården, och sedan gick han omkring i gårdarna. Han gav silverskedar som ersättning för mat och husrum. Till sist dog han på luffarhärbarget på Kviström.

Kronofogden Herman Julius Nordberg, Pontus Wikners mecenat, var bosatt på gården Lilla Foss. Denne man har gått till eftervärlden för sin godhet mot Wikner, men i folktraditionen har han inte något vackert namn. Han omtalas ofta under benämningen "gamle fuden" (fogden).

Nordberg skall ha råkat ut för en tragisk kärlekshistoria. Han skulle gifta sig och hade rest till bröllopet. Den kväll han skulle komma åter med sin brud, hade gårdsfolket samlats för att bringa de nygifta sin hyllning, och allén upp till mangårdsbyggnaden var illuminerad och upplyst. En vagn kom. I den åkte Nordberg – ensam. Bruden hade nämligen i sista stund sagt – nej.

Kanske var det denna händelse, som gjorde honom till den okänsliga järnmänniska, han var. Han lånade bort pengar till allmänheten mot en oskäligt hög ränta – ända upp till 40% sades det.

Under nödåren 1869–1870 skänktes från staten utsäde till bönderna, genom länets landshövdingens försorg. Denne meddelade sedermera, att Karl XV hade sagt, att Fossbönderna icke hade tackat honom för gåvorna. Då visade det sig, att bönderna själv hade betalt det av kungen överlämnade utsädet till Nordberg.

Emellertid fick en av hans drängar skulden för detta. Nordberg ordnade omedelbart emigration till Norge.

(Meddelat från Hjalmar Karlsson och andra meddelare från Foss i "Folkminnen och Folktankar" år 1920, i vilken David Arill, född 1890 från Smedberg var medarbetare.)

G.D.

Irma Sahlin

1917–1991

Irma Sahlin har avlidit. Därmed har Munkedals Hembygdsförening mistat en av sina mest aktiva och uppskattade medlemmar. Saknaden är stor bland kamraterna, i synnerhet de som var verk-samma på 70-talet och början av 80-talet.

Irmas föräldrar härstammade från Västergötland, fadern var bl a sockerba-gare i Lidköping. Så smaningom kom de till Uddevalla, fadern blev tändsticks-arbetare och familjen fick bostad på Port Arthur. Irma konfirmerades i Udde-valla kyrka.

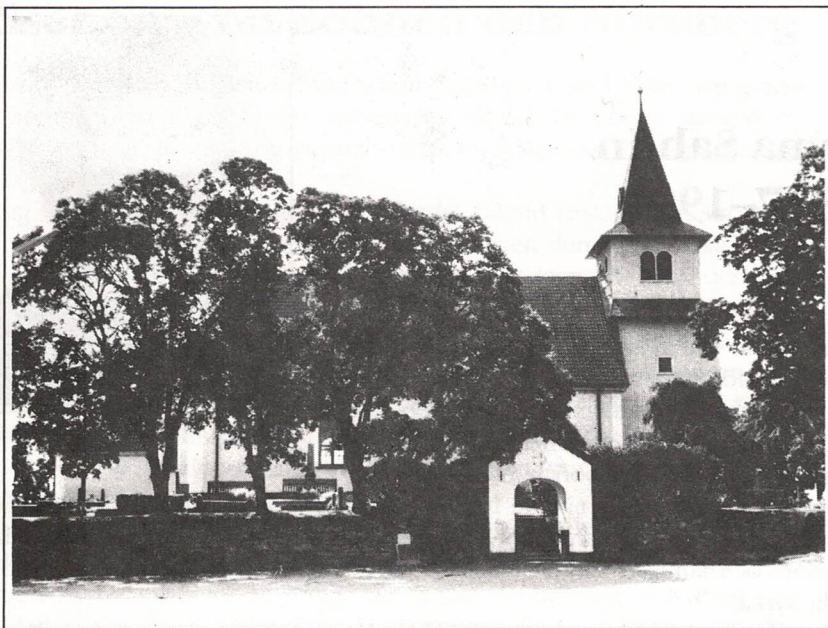
Men det var i Frälsningsarmén som blev hennes andliga hem. Som helt ung flyttade hon till Stockholm och utbildade sig till en arméns slumsyster. Gick på stan och sålde Stridsropet. Arbetade vid slumstationen.

Efter den intensiva perioden av sitt liv övergick hon till att ta hembiträdes-platser i Spånga. Hon var anställd i flera familjer, bl a hos Sandell, som hade stor konfektionsfabrik, och hos Linder, organist i Spånga kyrka.

Från Stockholmsområdet återvände hon till rikets framsida, nu verksam vid olika tvättinrättningar, bl a Kung Karl i Göteborg och i många år Centraltvät-ten i Uddevalla. I korpstan bodde hon först på Asplundsgatan och sedan på Stjärngatan.

På en resa till Öland i juli 1959 träffade hon Ragnar Sahlin från Frötorp. Mid-sommarafton 1965 gifte de sig i Lane Ryrs kyrka och 1967 bosatte de sig på Frötorp. Ragnar är även han en känd hembygdsvän som gjort föreningen många tjänster; så t ex lyckades han vid ett festtillfälle när vi endast hade 67 deltagare med bedriften att sälja vykort för 220 kr.

Irma började i hembygdsföreningen 1970 och var främst verksam inom lot-terikommittén och handarbetsgruppen. Hon ledde kurser i makramé, näv-ersöm på skiva m.m. i Gamla bruket. Förutom de alster hon ställde till förening-ens förfogande utbjöds många av hennes fina handarbeten i Hellbergs gamla affär i Frändefors.

Kyrksamhet i Foss under 1700-talet

Att en längre tid, utebli från besök i kyrkan, var ett brott och kunde bli en tingssak, om sockenfolket uteblev utan annan orsak än sjukdom förelåg eller överfallsväder inträffade.

Året är 1716. Makarna Christoffer och dennes maka Börta, boende på Skaveröd i Foss, hade utan orsak uteblivit från kyrkan under en längre tid vilket föranledde dåvarande kyrkoherde att till kronolänsman instämma paret för uteblivna kyrkobesök. Tingsstället var beläget vid Sörbo i Krokstads församling. Hur makarna tog sig dit förmåler inte berättelsen, makarna bodde i en liten primitiv stuga, troligen i den södra delen av Skaveröd. Dom ägde inga djur och därför ingen dragare, kanske skjuts erbjöds av någon ömhjärtad bonde i trakten?

Inför rätten, skyllde makarna på, att de inte ägde kläder som passade till ett kyrkobesök, varför de tyckte det var bäst att hålla sig hemma. Deras vanliga kläder, som de buro vid kyrkobesök var helt utslitna och höll inte ihop. Och pengar till nyanskaffning fanns inte.

I tingsprotokollet, framgick att makarna uteblivit från Herrens Heliga Nattvard, under nära ett års tid, och detta ansågs som ett synnerligen allvarligt brott. Christoffer och hans hustru och med efternamnet Jonasson, stod inför rätten och ångrade bittert sitt föreläggande och under tårar, beder om förlåtelse och lovar bättring. Men det nämns intet i protokollet om makarna fingo bättre kläder!

A.C.

Vad hände det året?

1921, 70 ÅR TILLBAKA

- Året var inte så varmt, som året innan 1920, då det var åtskilliga värmegrader redan tidigt på våren.
- Vår populäre skådespelare – Carl Gustaf Lindstedt, föddes i februari 1921, ävenså Gunnar Nordahl, som blev en fotbollsspelare, var född 1921, den 19 oktober.
- Åland blev äntligen löst. Den 24 juni 1921 bestämde Nationernas Förbund, att Finland skulle bestämma över Åland.
- Kata Dahlström hade vikt sitt liv åt arbetarnes rätt och kvinnornas frigörelse. 1921 var hon gammal och trött, men fick rätt i sina krav.
- Hjalmar Branting får Nobels fredspris 1921.
- Priset på brännvin i Sverige chockhöjdes till 5,60 per liter.
- Under en hetsig debatt i riksdagen 1921, för riksdagsmannen herr Fabian Månsson i Hagaström, mot herr Andersson i Ovanmyra: "Vet hut", som alltså inte var nytt, när riksdagsman Anders Björk for ut med samma ord, för inte så länge sedan.

1931, 60 ÅR TILLBAKA

- Strejkande arbetare vid Ådalen besköts av militär och polis. Av skotten träffades ett tiotal personer av vilka fem dödssköts.

1941, 50 ÅR TILLBAKA

- Andra världskriget rasade för fullt. Tyskarna hade gått till anfall mot Ryssland. Det blev ett krig som varade ända fram till slutet av kriget, fast tyskarna hade villfarits att slaget endast borde räcka en vecka!
- Kölden var svår fyrtiotalets vintrar. I slutet av januari noterades allmänt 30–32 minusgrader.
- En svår olycka ägde rum på Hårsfjärden, då tre jagare exploderade och sjönk: jagaren "Göteborg" på 1.040 ton, "Klas Horn" och "Klas Uggle" på 1.020 ton. 33 man föll offer för explosionen som ägde rum i september 1941.
- Filmskådespelerskan Dagmar Ebbesson fyllde 50 år.

1951, 40 ÅR TILLBAKA

- Den svåra snösmältningen på våren, orsakade att bron över Munkedalsälven måste lyftas, för att undgå vattenmassornas tryck.
- Finansminister Ernst Wigforss fyller 70 år.
- Revykonstnären Karl-Gerhard fyllde 70 år i april.
- Kronprinsessan Märtha av Norge fyller 50 år.

1961, 30 ÅR TILLBAKA

- Ett bröllop ägde rum på rikssalen på våren 1961 då en av hagaprincessorna, Birgitta, sammanvigdes med prins Johann Georg av Hohenzollern.
- Regalskeppet "Vasa" lyftes upp ur djupet vid Strömmens vatten där båten legat sedan 1628 eller 333 år.
- Den engelske filmkomikern George Formby (flygmalajen) avled i mars 1961, 56 år gammal.
- FN:s generalsekreterare Dag Hammarskjöld avled den 18 september. Han färdades i flygplan och besköts, jämte 16 andra som omkom, därav 8 svenskar.

A.C.

Vid sockengränsen

"På Övre Kåröd, som låg intill sjön Trestickel och nära Valbo Ryr, där svedde de på vår'n så snart det kunde brinna. De svedde där ute vid Mon, å de gick fram å tände på tre ställen intill en råglycka".

"De svedde mest för betet. Skogen var inget värde i...det var bara timmerskogen som räknades. Småskogen angick dem inte. Här på Skötteröd svedjade de inte på utmarken, de svedde ju runt åkrarne, för att hålla skogen borta".

Torparna fick ta torv till att elda med, men de kunde inte elda varmt nog, de blev ingen låge.

Berättat av Olaus Martinsson

Shell

SERVICE CENTER

E 6 - MUNKEDAL

Livsmedel
Video
Däckservice

Uthyrning av:
Kärror
Video
Skidboxar

TEL. 0524-10172

Välkomna

BRITT o. KAI ERICSON

En socken i Munkedal

Munkedals kommun innehåller numera åtskilliga socknar. En av dem är Svarteborg, som liksom Foss, har ett otal minnesplatser och sevärdheter inom sina gränser. Ett av socknens platser, kallas Boråserödsberget – en egenomlig urholkning i bergmassivet, som ibland benämndes för "ryttarklyftan". Fjället ligger nära socknen Berfendal och där har bott en jätte och hans dotter – en jättemö. Berättelsen om dessa har förtäljts sålunda:

Jättemön i Boråserödsbärg

Folksägen från Bohuslän

I Boråserödsbärg i Svarteborgs socken bodde i forna tider en jätte. Såsom alla av jättesläkt har han försvunnit, sedan folket antagit den kristna läran. Somliga säga, att han dött, men andra tro, att han flyttat till Dovre i Norge, dit jättarne begåvo sig, när de ej fingo vara i fred för kyrkklockorna i landet.

Emellertid ses än i dag en fördjupning i bärget, som kallas för "jättedörren", och där innanför lär jätten ha sina guldfyllda salar. Likväl har ingen hittat dit in, och lyckligast är väl det, ty med jättegods är ingen välsignelse.

Samme jätte hade en dotter, så vän och vacker, att den, som en gång sett henne, aldrig kunde glömma henne. Bland de få, som hade lyckan få se

Han såg en underskön jungfru.

henne, var en dräng från hemmanet Rom, som ligger nära Boråserödsbärg. Då han en dag var ute och letade efter hästarna, som kommit i villan, såg han utanför bärget en underskön jungfru, som satt och slog sin harpa i solskenet.

Drängen förstod strax vem det var, och som han var en hurtig karl och visste, att jättefar hade vad andra sökte efter, tänkte han, att det icke var värre för honom än för mången annan att gifta sig med jättesläkt och begynte så under många krumbukter närma sig den okända. När han kommit tillräckligt nära henne, kastade han sin fällkniv mellan henne och bärget och som "stål binder trollen", måste hon med eller mot sin vilja följa honom till hans hem.

Om kvällen, när jätten saknade sin dotter, begav han sig ut på spaning efter henne och kom så under sitt letande till Rom.

Genom väggen hörde han två människor snarka, och när han lyfte taket

av stugan, såg han dottern sovande i ungersvennens famn.

"Ligger du här, din hundunge?" röt han ilsket. "Men har det kommit dit-hän", tillade han stillsammare, "så må ni behålla varandra. Det säger jag dock, att bröllopet skall hållas, innan månen går i ny. Kunnen I då giva mig så mycken mat och dryck jag behöver, skola alla edre efterkommande bliva rika och mäktiga, men i annat fall vill jag icke kännas vid släkten".

Nu reddes hastigt till bröllop hos drängens föräldrar, och grannar och släktingar kommo med förningar från alla håll. För att det skulle vara riktigt stort, skulle brudparet vigas i Tosse kyrka. Men dagarne före bröllopet inträffade ett så starkt vattenflöde, att ingen visste huru brudskaran skulle komma fram över den uppsvällda bäcken mellan Dingle och Bärby. Då gingo jätten och hans hustru till Holmåsar i Berffendalen och hämtade en stor stenhäll och fyra stora kullerstenar och buro till bäcken. Jätten bar stenhällen under armen och hans hustru kullerstenarne i sin vante, och så byggde de en stenbro, som än i dag leder över bäcken.

När de nygifta kommit ifrån kyrkan till bröllopsgården, infann sig jätten och satte sig till bords med de andra bröllopsgästerna. Fastän brudparet gjort allt för att anskaffa tillräcklig bröllopsmat, förklarade jätten, att han var blott halvmätt, när han gick ifrån bordet, och därför skulle endast hälften av släkten bli storfolk. Han ville likväl ge dottern en hederlig bröllopsgåva och kastade på golvet

en säck med guld och silvermynt, som mågen skulle få, om han kunde bära den på loftet. I tysthet gav bruden sin man en dryck, som gjorde honom så stark, att han slängde säcken på ryggen och till allas förvåning bar den ur stugan, och så fingo de nygifta den dyrbara gåvan till bosättning.

En tid bortåt levde de nygifta i lust och glädje, men snart började mannen bli kinkig och elak. Till slut gick det så långt, att han undfägnade sin hustru med käppen. Hon fortfor likväl att vara mild och tålig som förut. Men en gång skulle han på långresa. Då hästen sattes för kärran, varnade han att skon var borta på ena bakfoten. Nu fanns ej annan hjälp än att slå fast en ny sko, men den, som bonden hade, var för stor, och så började han svärja och banna igen.

Hustrun svarade icke ett ord, utan tog hästskon mellan sina händer och klämde den tillhopa som om den varit av bly. Mannen såg på henne med förvåning och förskräckelse, slutligen sade han:

"Varför har du, som är så stark, tagit stryk, av mig?"

"Därför att hustrun skall vara sin man underdånig", svarade jättinnan mildt och vänligt.

Från den stunden blev mannen en av de beskedligaste i trakten, och aldrig hördes ett ont ord mer från hans mun.

A.C.

Vad mor berättat

Det är en vårdag år 1900. I korridoren i B.C. Rodhes Småskoleseminarium i Göteborg står en grupp unga seminarister och studerar ivrigt ett anslag, som berättar om möjligheten till anställning, när höstterminen börjar. Bland dem är min mor, Berta Gunnarson. Öland! Varför inte? Bättre förekomma än förekommas! En smula gripen av stundens allvar knackar hon på expeditiönsdörren och blir vänligt mottagen av Rektor Lindeqvist. Hon förklarar sig villig att söka till Öland men avbrytes av den annars så stränge rektorn: "Inte skall vi skicka Gunnarson till Öland! Jag har något bättre här." Så plockar han fram brevet från Munkedal med förfrågan om lämplig lärarinna till småskolan i den nystartade Bruksskolan (eller, som den också kallas, Fabriksskolan). Rektorn lovar att rekommendera sin elev, och lätt om hjärtat går hon att göra sitt bästa under den tid, som återstår vid seminariet.

Så gick sommaren, och i augusti kunde mor gå ombord på ångaren Munkedal, som tagits i bruk några år tidigare, och vars huvudsakliga uppgift var att frakta papper till Göteborg f.v.b. Det var en spännande resa, men inte kunde

Skolklass år 1911. Lärarinna: Berta Moldén.

Rad 1 fr v: Greta Wallin, Elsa Hallsten, Anna Sundberg, Linnéa Strid, Anni Lindberg, Birgit Ahlfors ?, Signe Johansson, Birgit Moldén, Elsa Wingård, Sigrid Olsson, Hildur Albinsson ?, (vet ej). Rad 2 fr v: Kjell Björstedt, Kjell Johansson, (vet ej), (vet ej), (vet ej), Hilding Friberg, Gustaf Lindström, Henry Stålfors, (vet ej), Ivan Dahlqvist, Erik Muhr, Berta Moldén (lärarinna). Rad 3 fr v: Wentzel Spångberg, John Zackrisson, Hilding Forsell, (vet ej), (vet ej), Albert Forsblad, Knut Eriksson.

mor ana, när Mollösund passerades, att hon där skulle finna sitt öde om några år. Ankomsten till Munkedals hamn förmodar jag, att resan gick vidare med det s.k. lilla tåget, eller kanske mötte kusken August med häst och vagn. Nu skulle snart arbetet i skolan börja.

Bruksskolan, som kommit till på direktör Carlanders initiativ var av B¹ typ, dvs tre läraravdelningar med två klasser samtidigt i varje avdelning. Alla avdelningarna hade till att börja med kvinnliga lärare.

Intressant kan vara att berätta om de dåvarande lönerna. De båda folkskollärarinnorna hade i kontant lön 800 kronor om året + bostad. Småskollärarinnans lön var 400 kronor. Någon bostad för henne var ej planerad. Skulle hon hänga i luften? Mor fick småningom bostad i sidobyggnaden vid Herrgården, det s.k. Fågelboet, och fick som ersättning för bristande bostad 10 kronor i månaden. Då den lagstadgade lönen för folkskollärarinna var 665 kronor/året och för småskollärarinna 300 kronor/året ansågs de av Munkedals AB beviljade lönerna generösa. Samtliga lärare saknade dock pensionsrätt.

Kommer mina jämnåriga läsare i håg sin första läsebok? Minns ni den gula pärmen med bilden av en liten flicka, som läste i en jättestor bok? Det var B.C. Rodhes läsebok, utgiven av grundaren av det förut nämnda Rodhes Seminarium. Nog fanns det mycket i den boken, som kunde diskuteras. Att t.ex. lära in bokstaven "I" med hjälp av bilden av en igel eller "U" med bilden av en klocka (ur) kunde nog sätta myror i huvudet på en liten nybörjare. Men sådan var Rodhes läsebok. Märkligt nog kunde de flesta faktiskt läsa hjälpligt vid höstterminens slut. Man får nog ge hemmen en del av äran härför. Samlingsplatsen kring mor och syskon i kökslampans sken, långt före radio och TV har säkert haft sin stora betydelse. Rodhes läsebok användes på många ställen ända fram till 1920-talet, då den ersattes av Sörgården med fortsättningen "I Önnemo".

1907 ingick mor äktenskap och flyttade till Mollösund. Efter endast två års äktenskap dog min far och mor stod ensam med en 1-åring. Efter ett kortare vikariat i Göteborg fick hon veta, att tjänsten som småskollärare i Munkedal åter blivit ledig. Munkedals AB hade då överlåtitt skolan till kommunen, skolformen blev A-form, och lärarna fick pensionsrätt.

Det var med stor förhoppning mor sökte och erhöll sin gamla plats. Nu fick hon (eller jag får väl säga vi) bostad i skolan. Den andra bostaden disponerades av fröken Elin Gerdes, som (liksom mor) kom att tjänstgöra i Bruksskolan ända till pensioneringen.

Som "Frökens" barn har jag givetvis svårt att avge ett omdöme om mor som lärarinna. Jag tror mig dock veta, att hon försökte vara rättvis och ej favorisera mig, vilket kanske legat nära till hands. Ännu minns jag, att jag blev utvisad ur klassrummet, för att jag pratat. Då skämdes Birgit Moldén.

Ja, detta var några glimtar huvudsakligen från den tid, då seklet var ungt. Mor blev 92 år, vital in i det sista. Intresset för skolan släppte hon aldrig.

Birgit Lönnqvist

STÖD HEMBYGDSFÖRENINGEN

genom att ingå som medlem.

Årsavgift 40:– per person.

*Beloppet kan lämpligen insättas på
girokonto 58 23 49 - 7*

Munkedals Hembygdsförening och Fornminnesförening

- vill bland annat samla och bevara allt som är av värde och ägnat att belysa befolkningens liv och verksamhet under gången tid...
- vill skydda och bevara alla yttre fornlämningar inom kommunens socknar...
- vill arbeta för främjandet av ortens kulturhistoriska värden...
- vill verka för skydd åt bygdens natur och bevarande av dess särprägel åt kommande släkten...
- vill genom exkursioner och utfärder ge inblick i fornminnenas stora historiska betydelse...
- vill samla och bevara alla slag av antika och äldre föremål såsom träarbeten, redskap, böcker, fotografier, tidskrifter m.m. att förvara i vårt museum...

RINO

**PHILIPS TV
BILDEN AV EN VINNARE**

Philips färg-TV 28 CE 6591

28 tums text-TV med minne, kabel-TV-tuner för S-kanaler, 40 kanaler kan

förinställas. Eurokontakt med RGB-in. Fjärrkontrollen kan styra både TV och huvudfunktionerna hos Philips videobandspelare. Ord. pris 6.200:-
Nu 5.795:-

EasyLogic

Lika lätt som ABC

Nu är Philips berömda stereo-TV med Black-Line bildrör utrustad med den nya fjärrkontrollen Easy Logic. Betydligt lättare för dig att sköta alla finesserna på din stereo-TV. Ett fåtal lättlästa knappar för de vanligaste funktionerna.

Resten sköts med den svenskspråkiga menyn eller med de andra dolda knapparna under ett lock på fjärrkontrollen. Philips Easy logic – lika lätt som ABC.
CA-pris 28 ST 1714 8.300:-
Nu 7.995:-

MUNKEDALS

TELERADIO

MUNKELAND MUNKEDAL AB
T. 0524 11111

Mästarevägen 7

455 00 MUNKEDAL

RINO